2, 242 եւս խ-նոմ՝, "խ-ց-ան-է-մ՝", խ-նամ՝ = հնդեւր. *qhu-nā-mo-s, խնամ, խնա-յեմ եւայլն։

6. "Ամէնը հնդեւր. նախալեզուի մէջ *sém-s, *smí-ā, *sém էր հմմտ. յն. εἷς, μία, ἕν, լատ. sem-el եւ այլն (Prellwitz, Griech. Etym. 87). Հ.յ. մ հնդեւր. *smiā իգ. էր, ինչպէս մով = հնդեւր. *smiā-qos ցոյց կու տայ։ Հ.յ. եղ-ակ ձեւն ալ -ակ վերջաւորութիւնը գլ-ի-էն ընդունեցաւ, բայց եղ ձեւը հնդեւր. "séms-ghe, ասկէ *séme-ghe էր, ուր *séms արական սեռ է յիշեալ "մէկ„ նշանակող հնդեւր. բառին, իսկ *ghe հնդեւր. մասնիկ մը, հմմտ. յն. γέ, հհնդ. ha, gha, հեկոլ. že եւայլն (Prellwitz, 57)։

Հ.յ. մէկ ձեւը = հնդեւր. *sm-eĭ-qos, առաջ *sem eĭ-qos էր, ուր *smeĭ ձեւը *sem-s ձեւին հնդեւր. սեռը նշանակող հոլոգն (locativus) է, ինչպէս յն. ἐκ-εῖ "հոն„ (Prellwitz 88)։ Այսպէս հյ. մէկ, մ եւ եղ բառերը միեւնոյն հնդեւր. արմատին կը պատկանին։

7. Հ.յ. եղբ (Meillet MSL 10, 282, տ. Hübschmann IF. Anz. 10, 47, Pedersen KZ. 38, 312) նոյն է լիտ. eżê "ծայր գաշտի„, հեկոլ. jeżero „See" բառերուն հետ, այսպէս համեմատել եմ ես ալ Spr. Abh. 2, 300 հյ. ոգն "եզը ծովու„, կամ գեղ. տոյ„ = հնդեւր. *ăph-ēn բառը հհնդ. ăp "ջուր„, պրուս. ape "գետ„ եւայլն (Prellwitz 227) բառերուն հետ, յիշելով հոն նշանակութեան վերաբերեալ նրգ. Werder "պղտիկ գետային կղզի„, մրգ. werd, հրգ. werid, հհիւս. ver "ծով„, անգլսք. warodh "եզը ծովու„ բառերուն։

(Շարունակելի։) ՂՈՒԿԱՍ ԲԱԴԵՐՈՒԳԱՆԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Բառագիրք Արարատեան բարբառի (մօտ 5000 բառ ու ոճ). կազմեց Տիգրան Նաւասարդեանց. Տփխիս, 1903, Գին՝ 50 կոպ։

Գրքիս պարզ անունը Արարատեան բարբառի ամբողջական եւ լիակատար բառարան մը կ'ենթադրէ թէեւ, սակայն հասարակ անկարկ մը եւ իբր յառաջաբան գրուած ծանօթութիւնը բառական են ցոյց տալու թէ ուրիշ բան չէ այն, բայց եթէ պարզ բառացուցակ մը հեղինակին մինչեւ այժմ հրատարակած ասոր պէսկ հեգեմներուն եւ մեկ պրակ ժողովրդական նախապաշարմունքներուն մէջ գտնուածներ ինչ ինչ բառերու։ Ըստ այսմ ալ "բառացուցակ„ կամ "բառատետրը„ վերնագիրը աւելի համապատասխան պիտի ըլլար գրքին։

Աշխատութիւնը կը բաղկանայ 132 երկխիւղ փոքր ութեանալ երեսներէ, եւ ինչպէս կոսի վրայ կը յայտարարուի, կը պարունակէ "մօտ 5000 բառ ու ոճ„։ Այս թիւը թէեւ ամէն մի բարբառի համար խոշոր թիւ մը է, եւ ըստ կարելւոյն լիակատար աշխատութիւն մը կ'ենթադրէ, սակայն գժբախտաբար յիշեալ բառարանին համար չէ։ Օրինակ՝ Պր. Գ. Գալանճեանի "Եւ-գոկիով Հայոց գաւառաբարբառին„, (Ալինեան, 1899) բառարանական մասը թէեւ կը պարունակէ ընդ ամենը 58 միասիւն եղ եւ միայն 887 բառ, սակայն աւելի լիակատար աշխատութիւնն է քան վերոյիշեալը։ Ըստ այսմ Եւ-գոկիով բարբառով գրուածք մը կարդալու համար Գալանճեանի բառարանը բաւական է. իսկ Արարատեան բարբառով գրուածք մը կարդալու համար, ինչպէս փորձեցինք Պաւշեանի գրքերուն վրայ, Արարատեան բառարանը շատ պակասաւոր է։ Ասոր պատճառն այն է որ՝ առաջին, գրքին մէջ լայն տեղ մը տրուած է թերբերէն փոխառեալ բառերուն (ի հարկէ առանց նշանակելու թէ թերբերէն են), որոնց թիւը հաշուելով գտանք մօտ 1130։ Երկրորդ՝ 5000 թուին մէջ կը գտնուին նաեւ միեւնոյն բառով կազմուած ոճերը, որոնք շատ առատ են եւ տեղ տեղ ամբողջ սիւնակներ կը բռնեն։ Երրորդ՝ բառարանին մէջ մուտ գտած են շատ տեղ այնպիսի բառեր, որոնք ամէն տեղի համար ալ սովորական եւ յայտնի հայերէն բառեր են. ինչպ. ծեր = ծեր, ծերութիւն. ծերութիւն = ծերութիւն. նստել = նստել. շատակեր = շատ ուտող. շատախօս = շատ խօսող. նղնպէս եւ չերնի, բաժանել, բոց, դաղձ, սիսեռ, կոտաւ, կոտուց, սեր. սերուն, թաթ, թոռ, խարեր, մսխաթ, տափակ, նմման եւն եւն։ Ասոնց մէջ երբեմն ալ մուտ գտած են սխալ ուղղագրուած յայտնի հայերէն բառեր. ինչպ. ծէփ. ծէփել (իմա ծեփ, ծեփել)։ Չորրորդ՝ բազմաթիւ են այնպիսի բառեր, որոնք մէկ երկու տառով միայն տարբեր են սովորական հայերէն ձեւերէն. ինչպ. կորեկ, կոկոմ, կուրծ, կոտիմ, խոնարհ, սին (սիւն), սրպանել, սրպանուել, սարվել (սուրբել), սարվացնել, սարեկ, սերգեվիլ եւն եւն։ Հինգերորդ՝ միեւնոյն բառը երբեմն երկու անգամ նշանակուած կարելի է գտնել տարբեր ուղղագրութեամբ, որոնցմէ մին կամ միւսը սխալ է. ինչպ. ՇՈՐ մասն. կտոր. եւ ՇՈՐ՝ հանդերձեղէնի կտոր։ այս բանը ակայն շատ հազուադէպ է։ Վեցերորդ՝ ի լրումն այս բոլորին կան հաեւ յատուկ անուններ. ինչպ. Ակոբ, Ալէք, Գալօ, Գասիս, Սեպհ, Սեպան, Օսան եւն։ Այս պատճառներով է որ վերոյիշեալ 5000 թիւը պէտք է կիսել ու կիսել, այնպէս որ մեայ հաւիւ բառարդը, որ Արարատեան բարբառին պէս հարուստ բարբառի մը համար մեծ չէ։

Բաւական փոքր ինչ գործնական ապացոյց մը տալու համար պէտք գտայի յիշեալ բառարանէն պատահաբար բացուած քանի մը սիւնակ համեմատել իմ կազմած Գաւառական Բառարանիս համապատասխան էջերուն հետ. այսպէս էջ 74 երկրորդ սիւնակին սկիզբէն մինչեւ յաջորդ էջին երկրորդ սիւնակին կէսը, ընդ ամենը երկու եւ կէս սիւնակի 39 բառերուն մէջ (3-ը թուրքերէն) չկան հետեւեալ 44 Երեւանեան բառերը. Ծաքուլ, Ծոռ, Ծգի, ՍԷգի, Ծգվազ, Ծժուկ սժուկ, Ծիլար, Ծիտք, Ծկել, Ծկոբացնել, Ծկորել, Ծկուռ. Ծկպլտուն, Ծկվստալ, Ծկվստացնել, Ծխալ, Ծխլել, Ծխլտուել, Ծխտած, Ծխտել, Ծկել, (երեւ. նշանակութեամբ), Ծկեմկալ, Ծկուել, Ծկոել, Ծղաւեր, Ծղլանի, Ծղլրան, Ծղոալ, Ծղոդ, Ծղնդան, Ծղնդաստել, Ծղնդոտել, Ծղոտել, Ծղվցոդ, Ծղքնքոտել, Ծղքնակոտոր, Ծղքնահատ, Ծմխկոտալ, Ծմգմգացնել, Ծղքանել, Ծղթածախ, Ծղթկտրէք, Ծղթռած, Ծղթռուոց, Ծոլալ։ Եւ պէտք է ըսել թէ իմ յիշեալ աշխատութիւնս դեռ շատ ու շատ պակասաւոր է։

Վերջապէս գիտել կուտանք այբուբենական կարգի մէջ սխալ մը, որ կարծես սխալած է տպարարուն Ռուսատոյց մէջ եւ որ շատ անկեղծ եւ անմիտ է. այդ տիպն է հայերէն եւ մահատ երկեանցը դնել, ոչ թէ և տառին շարքին մէջ, այլ մահատ հետ համարելով՝ դնել ք տառէն յետոյ. այսպէս էջ 29 դեռ բառը գրուած է դրստել բառէն յետոյ, փոխանակ վերեալելու։ էջ 27՝ դեղանի բառէն յետոյ. նղնպէս էջ 43՝ թեւ, թեւաւոր, թեւլակ (իմա թեւնակ), թեւքանոց խումբը. որ պիտի տարուէր էջ 40՝ թերմիոն բառէն յետոյ. էջ 53՝ խեւ պիտի գրուէր էջ 51 խեց ձեւէն ետք. եւ վերջապէս էջ 109 սեւ եւ իւր ամբողջ խումբը պիտի գտնուէր էջ 106 սերմ բառէն վերջը։ Այս գիտողութիւնը ուզեցինք յատկապէս շեշտել այն պատճառով որ մինչեւ իսկ Սարգսեանի նման լիակատար ան մը, նոյն սխալ ձեւն է գործածուած Խաչատուր Աբովեանի Երկերուն (Մոսկաւ, 1897) տեսնելի գրուած բառացուցակին մէջ։

digitised by ... A.R.A.R.@

Պր. Ղաւասարդեանցի այն ազնաւութիւնը կրնայ օգտակար կերպով ծառայել ապագայ կանոնաւոր բառարանի մը կազմութեան. բայց առ այժմ շատ կարեւոր է միայն նոյն հեղինակներէն հեգեթներուն կարգալը համար։

Շուշի, 1903 Սեպտ. 14։ Հ. Ե. ԱՇՄԱՌԵԱՆ

ԹՈՐՈՍԵԱՆ Զ. Դպրոցի գիրքը ընտիր ընթերցումներ՝ քաղաստրուած եւ մոխ պատկերներով զարդարուած։ Նախակրթարաններու համար, տարրական ընթացք. Բ. տարի։

Արդէն դասագրքին Ա. տարւոյն վրայ խօսած ատենիս[1] (տես 1903 Յունիս էջ 191) յանձնարարած եւ մասնաւորապէս ըրած էինք անոր բարեմասնութիւնները. նման առաւելութեամբ օժտուած դասագրքին Բ. տարւոյն մէջ բաղձանաց համաձայն լոյս տեսնելովն, մեզի պատճառած ուրախակցութիւնն՝ կարծեմ աւելորդ է յիշատակելն։ Միայն կը մնայ որ Մեծ. Հեղինակին ազդրութիւնը ըմբռնած լլլալէն, ընտիր դասագրոցս ուղղուած քանի մ՝ արտաւոր առարկութեանց (գէթ յառաջաբանին մէջ յիշուածներուն) իբրեւ ացի չլլալուն վկայութիւն տանք։ Որովհետեւ դասագրքերս ըմբռնած լլլեք բարձրագոյն դպրոցաց յառաջագէմ աշակերտաց՝ հասպա սոսկ "Նախակրթարաններու„ դեռատի մանկանց համար, որոնց գլխաւոր պիտոյքն է, մանկավարժական ուղիղ ակզբունքով տրուած ծանօթութեանց կրթութեանց եւն հետ՝ բարոյականութիւնը, եւ այն՝ պարզ եւ իրեն գիւրըմբռնելի ոճով։ Եւ այս է Պ. Զ. Թորոսեանին իւրովանն հնարաւոր ջանքով, այս դասագրքերս հրատարակելուն գովելի դիտաւորութիւնը։ Մեր կողմանէ յանձնելի գիտողութիւնն է, Նախորդին մէջ ըստ ատենիս զատ բառերու հոլովմանց, կիրառութեանց եւ նշանակութեանց ընտրութիւն, տգեղ բարբառներ ըստ կարի խորշում, եւ լեզուին պարզութեան հետ քիչ մ՝ աւելի ոճի ազնուութիւն։ Այս յատկութիւններով պճնուած կը բաղձանք տեսնել երկսեռ մանկանց դասագրոց յաջորդ հատորներն ալ։ * Ա. Ա.

Առողջապահիկ թերթ.

Դր. Ալ՝ահն Արծրունիի խմբագրութեամբ սկսաւ հրատարակուել "Առողջապահիկը„ Հոկտ. 1ին, ամսան երկու անգամ երեսը ցուցընելու խոստմամբ։ Առաջին անգամ չէ որ այսպէսիսակ թերթի մը կը հրատարակուի մեր մէջ։

"Առողջապահիկ թերթին„ բովանդակութիւնն այս է. Մեր նպատակը վերնագրով Դր. Ալ՝ահն Արծրունի իւր թերթին նպատակն ու ուղղութիւնը կը պարզէ։ Բժշկապետ Բարայեանն այն թերթը Ողջոյն "Առողջապահիկ թերթին„ վերնագրին տակ քանի մը խօսքով կ՝ողջունէ։ Եւ որ կը յաջորդէն բժ. Բուգուշեանի Ի՞նչ պէտք է պահանջել "Առողջապահութիւնից„ եւ բժշկ. Ղաւասարդեանի Առողջապահական թերթի անրջաժեշտութիւնը յօդուածները։ Յետոյ կու գան բուն բժշկական գրութիւնները. որոնցմէ Օդոյ եւ լուսոյ առողջապահիկ դերը յօդուածին գրիչն է հանրածանօթ Դր. Ցաղաւարեան։ Դր. Փաշայեանին յօդուածի վրայ, որ Ցրտառութիւն եւ մարմնի ամրապնդումն վերնագրին տակ քանի մը խօսքով կ՝ողջունէ։ Եւ որ կը յաջորդեն բժ. Բուգուշեանի Ի՞նչ պէտք է պահանջել "Առողջապահութիւնից„ եւ բժշկ. Ղաւասարդեանի Առողջապահական թերթի անրջաժեշտութիւնը յօդուածները